

ชื่อเรื่องวิทยานิพนธ์: แหล่งความรู้และกระบวนการจัดการแหล่งความรู้ในชุมชน

ชื่อผู้เขียน: นางชนิษฐา ศรีรัตน์

ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต: สาขาวิชาการศึกษานอกระบบ

คณะกรรมการสอบวิทยานิพนธ์:

รองศาสตราจารย์ ดร.ชูเกียรติ ลิสุวรณ์	ประธานกรรมการ
รองศาสตราจารย์ ดร.เจ็ดหล้า สุนทรวิภาต	กรรมการ
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.อนรรักษ์ บัญญาวัฒน์	กรรมการ

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้มีความมุ่งหมายเพื่อศึกษา แหล่งความรู้และกระบวนการจัดการแหล่งความรู้ในชุมชน โดยครอบคลุมถึงเรื่องลักษณะการดำรงอยู่และการเปลี่ยนแปลงของแหล่งความรู้ ปฏิสัมพันธ์ระหว่างโครงสร้างของแหล่งความรู้ในชุมชน กลไกและกระบวนการถ่ายทอดความรู้ รวมทั้งกระบวนการจัดการแหล่งความรู้ในชุมชน โดยได้เลือกศึกษาพื้นที่ซึ่งเป็นหมู่บ้านชนบทในภาคเหนือ คือบ้านวังผาง หมู่ที่ 4 ตำบลวังผาง อำเภอป่าซาง จังหวัดลำพูน

วิธีการศึกษาเป็นการวิจัยคุณภาพ โดยการรวบรวมข้อมูลจากการสัมภาษณ์ การสังเกต และการศึกษาข้อมูลจากเอกสารต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง โดยมีแหล่งข้อมูลคือกลุ่มบุคคลที่เป็นแหล่งความรู้ ผู้รับการถ่ายทอดความรู้ ผู้นำในชุมชน บุคลากรที่เป็นแหล่งความรู้จากภายนอก และผู้ที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการจัดการแหล่งความรู้ในชุมชน ใช้เวลาในการรวบรวมข้อมูลภาคสนาม 1 ปี 4 เดือน นำข้อมูลที่ได้นำจัดจำแนกเป็นหมวดหมู่ ตรวจสอบความสมบูรณ์และนำเสนอโดยการบรรยายเชิงวิเคราะห์

ผลการวิจัยพบว่า ก่อนที่รัฐจะเข้าไปจัดการศึกษาให้กับคนในชุมชนโดยการจัดตั้งโรงเรียน เป็นแหล่งความรู้ทางการขึ้นในหมู่บ้านนั้น ชุมชนชนบทมีการจัดการการเรียนรู้ให้กับคนในชุมชน กันเองอยู่ก่อนแล้ว โดยมีแหล่งความรู้ดั้งเดิมธรรมชาติที่สำคัญ เริ่มจากสถาบันครอบครัว ได้แก่ พ่อแม่ และเครือญาติอาวุโส ได้ถ่ายทอดความรู้เรื่องอาชีพ การดำรงชีวิตเพื่ออยู่รอด และการอบรมกล่อมเกลาด้านศีลธรรมจริยธรรมแก่สมาชิกในครอบครัว

ในชุมชนยังมีผู้รู้ ผู้ชำนาญการที่เป็นเพื่อนบ้าน รวมทั้งกลุ่มเพื่อนวัยเดียวกัน ทำหน้าที่ เป็นแหล่งความรู้ดั้งเดิมสำหรับผู้สนใจแสวงหาความรู้ความชำนาญเพิ่มเติม เกิดการเรียนรู้ โดยต่อเนื่อง ทั้งโดยตรงและทางอ้อมตลอดเวลา

แหล่งความรู้ดั้งเดิมต่อจากสถาบันครอบครัวและเพื่อนบ้านคือวัดหรือสถาบันศาสนา มีพระ และผู้รู้ที่เคยบวชเรียนมาก่อน ถ่ายทอดเรื่องราวของศาสนา ศีลธรรม และการรู้หนังสือให้กับ สมาชิกที่บวชเรียนวัดเป็นทั้งศูนย์กลางการเรียนรู้ การประกอบพิธีกรรมทางศาสนา และการจัด กิจกรรมของชุมชน

แหล่งความรู้ดั้งเดิมดังกล่าว สามารถตอบสนองความต้องการของคนในชุมชนได้ เป็น อย่างดี ขณะที่ชุมชนมีสภาพเป็นหมู่บ้านปิด ความเปลี่ยนแปลงและเงื่อนไขจากภายนอกยังมีไม่มาก ปัจจัยที่ทำให้เกิดการถ่ายทอดความรู้ คือ ความจำเป็นในการดำรงชีวิต ความสัมพันธ์ใกล้ชิดใน ระบบเครือญาติ การมีทรัพยากรธรรมชาติ การมีศรัทธาและความเชื่อ ตลอดจนการสืบทอดความรู้ จากคนรุ่นบรรพบุรุษเพื่อคนรุ่นต่อไป

แหล่งความรู้ดั้งเดิมในชุมชน มีการปรับตัว เปลี่ยนโครงสร้างโดยลดเนื้อหาในกระบวนการ การถ่ายทอดความรู้ และลดบทบาทการทำหน้าที่ลงเมื่อรัฐเข้าไปจัดตั้งโรงเรียน และมีครูเป็น แหล่งความรู้ใหม่จากภายนอก แหล่งความรู้ใหม่มีกฎหมายรองรับและได้ประโยชน์จากเงื่อนไขใน การเลือกสรรคนเข้าสู่ตำแหน่งงานอาชีพในสังคมสมัยใหม่ การที่เด็กต้องใช้เวลาส่วนใหญ่อยู่ใน โรงเรียน ทำให้ขาดโอกาสการสานต่อความรู้ดั้งเดิม เนื้อหาและภูมิปัญญาในบางเรื่องถูกละเลย มองข้ามและสูญหายไปด้วยเหตุผลหมดความจำเป็น ศูนย์กลางการเรียนรู้ของชุมชนเปลี่ยนจาก วัดเป็นโรงเรียน

การเปลี่ยนแปลงระบบเศรษฐกิจและระบบการผลิตซึ่งใช้เทคโนโลยีใหม่ การพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานด้านคมนาคม สาธารณสุขและการมีระบบไฟฟ้าเข้าถึง ชุมชนเปลี่ยนสภาพเป็นหมู่บ้านเปิด เป็นช่องทางให้เกิดแหล่งความรู้นอกระบบทั้งจากองค์กรภายนอก โดยภาครัฐและเอกชน และจากการที่ประชาชนมีโอกาสออกไปรับความรู้จากภายนอกเอง นอกจากนั้นประชาชนยังได้เรียนรู้ด้วยตนเองตลอดเวลาจากแหล่งความรู้ตามอักษยาศัยผ่านสื่อมวลชนที่ขยายตัวเข้าถึงชนบท เกิดความสนใจและการตอบสนองอย่างกว้างขวางแพร่หลาย แม้จะเป็นเรื่องที่ไม่สอดคล้องกับการดำรงชีวิต แต่การรับรู้แบบอย่างใหม่ที่แปลกใหม่และการเลียนแบบ ทำให้วัฒนธรรมดั้งเดิมที่เคยประพฤติปฏิบัติถูกละเลย ทอดทิ้ง

สภาพสังคมที่เปลี่ยนแปลงเคลื่อนไหวมิได้หยุดนิ่ง ทำให้แหล่งความรู้ในชุมชนมีการปรับตัวเปลี่ยนโครงสร้างและบทบาทหน้าที่อยู่ตลอดเวลา เพื่อเป็นแรงต้านทานต่ออิทธิพลการเปลี่ยนแปลงดังกล่าว แหล่งความรู้ที่ยังคงดำรงอยู่และมีบทบาทหน้าที่โดยต่อเนื่อง เป็นผลของปฏิสัมพันธ์ระหว่างแหล่งความรู้ดั้งเดิมกับแหล่งความรู้สมัยใหม่จากภายนอก

ในอดีต การจัดการแหล่งความรู้ในชุมชนอยู่ในการควบคุมดูแลของชุมชน โดยมีเครือข่ายทำหน้าที่ร่วมกันของทุกสถาบันในชุมชน ชุมชนมีวิธีการจัดการถ่ายทอดความรู้โดยตรง โดยผ่านสถาบันครอบครัวและสถาบันศาสนา การจัดการถ่ายทอดความรู้โดยอ้อมผ่านทางประเพณี พิธีกรรม และจัดการถ่ายทอดความรู้โดยผ่านแหล่งความรู้ที่เป็นกลุ่ม หรือปฏิสัมพันธ์ในชุมชน เช่น กลุ่มเพื่อนวัยเด็ก วัยหนุ่มสาว และกลุ่มผู้สูงอายุในวัด ศักยภาพในการจัดการ แหล่งความรู้เพื่อการศึกษาของชุมชนที่ผ่านมา สามารถดำรงอยู่ได้โดยไม่ต้องพึ่งพาการจัดการและแหล่งความรู้จากภายนอก

การที่รัฐเข้าจัดการแหล่งความรู้ในชุมชน ทำให้พลังการควบคุมจัดการหรือศักยภาพของชุมชนอ่อนแอลง ขาดการพัฒนาโดยต่อเนื่องและจำเป็นต้องพึ่งพาการจัดการจากภายนอก พึ่งพาแหล่งความรู้และสื่อต่าง ๆ จากภายนอกมากขึ้น นอกจากนั้น แหล่งความรู้ตามอักษยาศัยที่เกิดขึ้นแพร่หลายตามการขยายตัวของสื่อมวลชน แม้จะช่วยให้เกิดการเรียนรู้ตัวอย่างอิสระด้วยตนเอง กลับยังเป็นแรงเสริมให้การถ่ายทอดความรู้และการติดต่อสื่อสารในชุมชนเองสูญหายไปเร็วขึ้น

อย่างไรก็ดี มีปรากฏการณ์ที่แสดงให้เห็นว่า แหล่งความรู้ดั้งเดิมในชุมชน ยังคงมีบทบาท
หน้าที่ถ่ายทอดความรู้ให้กับสมาชิกในชุมชนโดยต่อเนื่อง แม้มบทบาทและเนื้อหาบางส่วนจะลดลง ถูก
แทนที่และสูญหายไปบ้าง แต่ยังคงมีโลกที่มีส่วนผลักดัน และด้านทานต่อกระแสการเปลี่ยนแปลง
จากภายนอก ที่ไม่อาจทำลายได้ คือความสัมพันธ์ระบบเครือญาติที่เหนียวแน่น และระบบความ
เชื่อความศรัทธาที่มีต่อศาสนา ที่ทำให้สถาบันต่าง ๆ ในชุมชนและสังคมดำรงอยู่ได้จนถึงขณะนี้

ลิขสิทธิ์มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

Copyright © by Chiang Mai University
All rights reserved

Thesis Title: Learning Resources and the Process of Learning
Resources Management in Community

Author: Mrs. Kanittha Sriratana

M. Ed.: Nonformal Education

Examining Committee:

Assoc. Prof. Dr. Chukiat Leesuwana Chairman

Assoc. Prof. Dr. Cherdla Soontornvipart Member

Assist. Prof. Dr. Anurak Panyanuwat Member

Abstract

The main purposes of this research were to find out the information on learning sources and process of learning source management in a community. The study covered the existing characteristics and changes in learning sources, the interactions between its structures, mechanism and processes of knowledge transmission and also processes of learning source management in a community. The selected site of this study was a typical rural village in Northern Thailand - Ban Wangpang in Pasang District of Lumphun Province.

This research utilized a technique in qualitative research in collecting data by means of interviews, participant observations and other relevant documentary survey. The main sources of information consisted of resource persons, learners, community leaders, resource persons from outside the study community including those people who were concerned with the process of learning sources' management in the community. Data collections were conducted within a year and 4 months. The collected data were sorted out in different categories and, then, their accuracy/validity were checked respectively. The presentation was subsequently made via analytical descriptive report.

The study found that before the establishment period of formal education management system at the village level, traditional learning system management was formerly organised by the community for its own members. The important indigenous learning sources used were found within each family institute of which the instructors were the parents and the elders. Knowledge of family occupation, learning to survive, socialization and morality were transmitted to its members and kinship regularly.

Within the community, there were the elderly intellects, skilled neighbours including peer groups being locally applied as learning sources for those people who were interested in getting more knowledge and skills. Knowledge transmission had continuously occurred directly and indirectly.

The indigenous learning sources in the community in addition to the family institute was the village Buddhist temple. Respected monks and knowledgeable ex-monks normally transmitted knowledge of religion, morality, reading and writing to other monks and novice learners. Additionally, the temple was used as a center of learning for religious rituals and community rites.

All of the indigenous learning sources were approachable according to the community requirement within the "closed-condition" situation of the village, while changes affected by the conditions from outside were still limited. Factors of knowledge transmission were composed of the necessity to survival kinship relations, natural sources, believe system and the transmission of indigenous knowledge to the next generations.

Indigenous learning sources in the community was found being adjusted and relevant to their structures, contents of knowledge transmission process both its functions and roles after the modern school had been established. The role of teachers from outside the community was found by this study as the new learning sources in the community. However, compulsory measures and conditions of man power selection in modern society kept the children in school and alienated them from indigenous learning sources. The contents of learning process and some of local wisdoms were neglected and finally out of use. Then the center of learning in the community was moved from the temple to school.

Changes in economic and production systems by the application of modern technology affected the village openness to non-formal learning sources derived within both government and private sectors. The villagers had more chances to conduct their self-learning process of which the contents came as the result of an expansion of mass media from outsiders, though they were not relevant to the villagers' way of lives. New contents' perception and imitation affected the traditional and cultural performances of the villagers which were eventually neglected.

Dynamic social condition resulted in the adjustment of indigenous learning sources' structures continuously. These conditions functioned to resist such influential changes. However the existing indigenous learning sources were found by this study as of result of the interaction between the local and modern information sources.

In the past, the role of learning sources; management was under community control, and involved by all of its institute networks. Direct knowledge transmission had been conducted through the family and religious institutes and the indirect one through ritual and community rites including peer groups and elderly groups' interactions among themselves. The potentiality of community learning source management could exist without any support from outside learning sources.

The government role in educational provision weakened the strength and potentiality of the community management system, and resulted in a continuous development. Then the management system turned to rely on the learning sources and media from outside. This study also found that although the informal learning sources from mass media could help the villagers gain more self-actualized knowledge, they could also cause the local knowledge transmission in the community disappeared.

However, a phenomenon showed that the indigenous learning sources in a community still functioned to transmit knowledge to its members though some of its contents were reduced, replaced and lost eventually.

This study found that the kinship, value systems, and religious belief derived in the community played an important role as an inter-related and integral mechanism to resist changes that were influenced from outside the community.

ลิขสิทธิ์มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

Copyright © by Chiang Mai University

All rights reserved